ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 110, Kasım 2020, s. 273-286

ISSN: 2148-2489 Doi Number: http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.46037

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date *31.08.2020*

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date *29.11.2020*

Doç. Dr. Ahmet Semih UZUNDUMLU
Atatürk Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü
asuzsemi@atauni.edu.tr.

Öğr. Gör. Seval KURTOĞLU
Bayburt Üniversitesi, Veterinerlik Bölümü
sevalkurtoglu@bayburt.edu.tr.

ERZURUM'DA YAŞAYAN FERTLERİN PALANDÖKEN DAĞI'NA GİTME DURUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN TESPİTİ[1]

Öz

Günümüzde turizm insanların olmazsa olmazlarından biri olup dünyadaki en hızlı büyüyen endüstrilerden biridir. Kayak, tırmanma, doğa yürüyüşü yapma, güzel manzaralara çıkma, temiz hava alma, piknik yapma vb. birçok faaliyeti ile dağ turizmi turistleri cezbetmektedir. Tarihi, doğası ve kültürüyle turizm açısından zengin bir potansiyele sahip olan Erzurum ilinde ekonomik kalkınmada kırsal turizm faaliyetlerinin önemli bir payı bulunmaktadır. Palandökenin dağ turizmi şehre önemli bir ekonomik kaynak olup, belirli bir kesime iş ve iş fırsatları sunmaktadır. Erzurum ili yaz ve kış turizm etkinlikleri az olan illerden biridir ancak hem yazın sıcağından kurtulmak hem de kışın kar ve kar keyfini doya doya yaşayacak bir ildir. Bu nedenle çalışmanın amacı Erzurum ilinde yaşayan bireylerin Palandöken dağına gitmeme durumların ortaya koyarak, Palandöken dağına gitmede etkili olan faktörleri tespit etmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için Erzurum ilinde ikamet eden 400 bireyle anket çalışması yapılmıştır. Örnek sayısını belirlemede ana kitle oranlarına dayalı basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılırken, Palandöken dağına gitme durumunu etkileyen faktörleri belirlemek için ise probit analizi yapılmıştır. Sonuç olarak Erzurum ilinde yaşayanların

yarısının dağ aktivitelerine hiçbir şekilde katılmadığı ve analize tabi tutulan 14 değişkenden 8'inin istatistiki açıdan önemli olduğu belirlenmiştir. Aile gelirinin artmasıyla dağ aktivitelerine katılım artacaktır. Aynı zamanda üniversite ve turizm bakanlığı tanıtım faaliyetlerini geliştirmelidir.

Anahtar kelimeler: Dağ Turizmi, Erzurum, Kırsal Turizm, Palandöken, Probit Modeli.

DETERMINATION OF THE FACTORS AFFECTING ON VISITING TO THE MOUNT PALANDOKEN OF INDIVIDUALS RESIDENT IN ERZURUM PROVINCE

Abstract

Nowadays, tourism is a must for people and it is one of fastest growing industries in the world. Mountain tourism attracts tourists with lots of activities such as skiing, climbing, trekking, walking along beautiful landscapes, going out for fresh air, backpacking, etc. Rural tourism activities have a significant role in economic development in Erzurum province which has a rich tourism potential with its history, nature and culture. The mountain tourism of Palandoken is an important economic resource for the city and offers jobs and job opportunities to a certain segment. Erzurum is one of the cities with a few summer and winter tourism activities but it enables both to escape summer's heat and to enjoy the snow in the winter. Therefore, the scope of this study is to determine the factors affecting going to the Mount Palandoken by representing the attitudes of not going to Mount Palandoken of the individuals living in Erzurum province. In order to achieve this aim, a survey study is conducted with 400 persons resident in Erzurum province. While using a simple random sampling method based on the main population ratios for determining the sample number, probit analyses was be used to determine the factors affecting going to the Mount Palandoken. As a result, half of those living in Erzurum do not participate in mountain activities in any way and 8 of the 14 variables analyzed were found to be statistically significant. Participation in mountain activities will increase with the increase in family income. At the same time, the university and the ministry of tourism should improve their promotion activities.

Keywords: Mountain Tourism, Erzurum, Rural Tourism, Palandöken, Probit model.

GİRİŞ

Turizmin özelliği mevsimlik olması ve genel olarak talebin yaz mevsiminde artmasıdır. Yaz mevsiminde artan bu talebin temel sebebi deniz-kum-güneş üçlüsüdür. İnsanların son yıllarda yaz tatillerine olan talepleri yön değiştirmiş ve gelişmekte olan ülkeler bu talepleri karşılamak için farklı mevsimlerde farklı turizm ürünleri ortaya koymaya başlamışlardır (Zeydan ve Sevim, 2008). Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi ve atmosferik şartlar, ülkenin doğal güzellikleriyle birleştiğinde kış turizmine uygun bir ortam sağlamaktadır. Öyle ki; yaz sezonunda olduğu gibi kış sezonunda da turizmi ayakta tutarak turizmde devamlılığın

[1] Bu araştırma 1.Uluslararası Kış Turizmi Kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

sağlanması son derece mühimdir. Turizmde sürdürülebilirliği sağlamak, turizm aktivitelerinin tüm seneye yayılmasıyla gerçekleşecektir. Kış turizmi de bu bağlamda önem taşıyan bir paya sahiptir. İnsanlar yoğun iş koşulları sebebiyle yılın büyük bir bölümünde ruhsal olarak gergin bir yaşam sürmektedirler. Kış turizmi de insanları yaşadıkları çevrenin stres ve kalabalığından uzaklaştırarak, onların bolca oksijeni ve temiz havası olan dağlardan faydalanmasını sağlar. Yine, sportif faaliyetlere katılabilme fırsatı da sağladığından kışın yapılan turizm aktiviteleri, insanları ayakta tutmaktadır (Mursalov, 2009). Türkiye'deki karla kaplı engebeli sahalar yürümek, kayak yapmak ve tırmanmak gibi etkinliklere imkân sağlamaktadır. Türkiye'de bazı bölgelerde etkili olan karasal iklim bu duruma fırsat yaratmaktadır (Tür, 2018).

Dünya Turizm Örgütü, bireylerin değişik gayelerle ikamet ettikleri, çalıştıkları yerlerden ayrılarak, turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak sebebiyle yapılan kuruluşların olduğu turizm faaliyetlerinin ve aktivitelerinin yapıldığı çevrelere geçici olarak gidilmesini turizm olarak tanımlamaktadır (Topçuoğlu, 2010). Turizmin ülkeler için gelir kaynağının olmasının yanı sıra, istihdam olanağı sağlaması gibi toplumsal açıdan da etkiler yaratması bölgesel ve ulusal anlamda gün geçtikçe önem kazanmaktadır (Yılmaz, 2013). Turizm talebinde meydana gelen artışlar alternatif turizm çeşitlerinin doğmasına sebep olmuştur (Daştan vd., 2015).

Dağlık, engebeli ve karlı alanların alt yapı ilerlemesinin zorluğu sebebiyle kış turizmi turistik ürün deseni olarak daha fazla dikkat çekmektedir. Karlı ortamlarda yapılan ve kış sporlarının geliştirildiği merkezler üzerinde ihtisaslaşan turizm faaliyetleri olarak tanımlanan kış turizminin merkezinde kayak sporunun olması nedeniyle kayak yapmaya elverişli karlı ve meyilli sahalara yapılan yolculukları ve bunlardan konaklama işlevleri öncelikli olarak diğer işlevlerden yararlanmayı içeren faaliyetlerin tamamıdır (İncekara, 1998; Ülker, 2006). Karın yerde kalma müddeti ve sezonunun uzunluğuyla eş orantılı olan kış turizm envanterine sahip merkezlerin konaklama ve ulaşım imkânları da merkezin potansiyelinin değerlendirilmesinde başta gelen etkenler arasındadır. Yine manzara, bitki örtüsü kültürel değerler, yeme-içme-eğlenme tesisleri gibi unsurlar da kış turizm merkezlerine talebi artıracak sebeplerdendir (İncekara, 1998).

Doğu Anadolu Bölgesi'nin karasal iklim şartlarının ve kış ayları süresince karın altında bulunması, bölgenin yüksek dağ potansiyeliyle bütünleşince kış turizmine olanak sağlamıştır. Kış turizmi denilince akla gelen merkezlerden birisi olan Erzurum'da 1991 yılında Kış Sporları ve Turizm Master Planı hazırlanmıştır. Planla önemli üç kayak merkezi alanı saptanmıştır. Merkezlerin tamamı Palandöken Dağlarının kuzeyindedir. Birincisi Erzurum'un güneyinde ve 5 km mesafede olan Hınıs Boğazı olarak ta bilinen Erzurum Boğazı mevkiindedir. Diğerleri ilin güneybatısında Konaklı ve güneydoğusunda bulunan Gez Yaylası sahalarıdır (KTB, 2019). Bunlardan Erzurum Boğazı Mevkiindeki Palandöken Dağı öncelikle Doğu Anadolu Bölgesi'nin akabinde Türkiye'nin en önemli kış turizmi sahalarından biridir (Zengin, 2006). 3185 m zirveye ve Ejder tepeleriyle kış turizm hareketleri bakımından Türkiye'de önem arz eden bir kayak alanına sahip olan Palandöken dağı dünyada önde gelen birçok kayak merkezine rakip olabilecek özelliklere sahiptir. Dağ, dünyanın en ince kar dokusuna sahip olup dünyadaki 41 kayak merkezi arasında New York Times Gazetesi tarafından 18. sırada gösterilmiştir (Ağger, 2011; KTB, 2019).

Erzurum ilinde yüksek rakım nedeniyle rahatlık sağlayan bir iklimin ve yılda 150 gün süren kışın olması, kar kalınlığının 2 m'yi aşması, karın niteliği-düşme şekli gibi aktörler kayak

merkezinin turistik bir gelir kaynağı oluşturmasında en önemli faktörlerin başında gelmektedir (Ülker, 2006).

Kamu-özel sektörün teşebbüsüyle Palandöken dağı kayak ve kış turizmi açısından ulusal ve uluslararası bir durak olma spesiyalitesi taşımaktadır. Palandöken'in ziyaretçi profili daha çok Rusya, İran, Azerbaycan, Gürcistan, Ukrayna ve Ortadoğu'dan olan yabancı turistlerden oluşmaktadır (KUDAKA, 2018). 2011 yılında gerçekleşen Dünya Üniversitelerarası Kış Oyunları sayesinde uluslararası bir varış yerine sahip olması da turist çeşitliliğini de artırmıştır.

2017 yılında Erzurum'a 404.417 turist gelmiş, bunun yaklaşık 40 binini yabancı turistler oluşturmuştur. 2017-2018 kayak sezonunda ise 20.065 yabancı, 138.092 yerli olmak üzere toplamda 158.157 turist gelmiş olup, en fazla turistin geldiği ayın Mart olduğu belirlenmiştir (KUDAKA, 2018).

Erzurum ve Palandöken kayak merkezi, özellikle kış sporları organizasyonuna yönelik birçok yüksek prestijli sportif faaliyete ev sahipliği yapmaktadır. 25.Universiade 2011, 2012 Kuzey Disiplini Dünya Gençlik Şampiyonası, Özel Atletler Dünya Kayak Şampiyonası gibi kış sporları kapsamında birçok uluslararası ve ulusal organizasyon ile son yıllarda kendinden söz ettirmeye başlamıştır (Kazan vd., 2015).

Bölge ekonomisinin yalnızca dış turizmle beslenmesi pek doğru değildir. Dünya ülkelerindeki kayak merkezlerinde ziyaretçilerin büyük kısmı yerel turistlerden oluşmaktadır (Korgavuş, 2017). Palandöken Dağı'nın Erzurum şehir merkezine 5 km mesafede, eko-agro-doğa turizmi gibi alternatif çeşitliliğinin olmasına rağmen, dağ sahip olduğu potansiyeli tam olarak kullanamamakta ve ilde yaşayanları cezbetmemektedir.

Erzurum kent merkezinde yaz aylarında 5 bölgede yapılan ısı ölçümleri neticesinde sıcaklık adası grubunda yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca kentsel doku perspektifi incelendiğinde artan nüfus nedeni ile uyumsuz plan kararlarının giderek artması ile beraber hava akımlarının önünün kesilmesi dolayısıyla kent merkezinde yaşam konforu azalmaktadır (Bulgan ve Yılmaz, 2017). Bu durumda yazın sıcaktan bunalan insanlar bazen Palandöken dağına piknik vb. aktiviteler için gitmektedirler.

Erzurum'da yaz aylarında bireylerin aktivite olarak yaklaşık %30'unun piknik yapmayı, %22,3'ünün evde oturmayı, %16,7'si parklara gitmeyi seçtiğini yani palandöken dağı tercihi düşük düzeyde olduğunu belirtirken, kış aylarında ise bireylerin zaman geçirmek için %33,4'ünün alışveriş merkezine gittiğini, %22,3 evde oturmayı seçtiğini, %16,7'sinin dağda kayak yapma veya kayak yapanları seyretmeyi tercih ettiğini belirlemişlerdir (Yılmaz vd., 2019).

Bu çalışmanın amacı, Erzurum ilinde ikamet eden fertlerin, Palandöken Dağı'na gidip gitmeme durumlarına etki eden faktörleri belirleyerek, dağı daha cazip duruma getirecek önerileri ortaya koymaktır.

1. MATERYAL VE YÖNTEM

1.1. Materyal

Çalışmanın esas verilerini Erzurum'da 2019 yılında 400 bireyle yapılan anket sonuçları oluşturmuştur. Çalışmanın ikincil verilerinin oluşturulmasında ise, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), konu ile ilgili yayınlanmış rapor, tez, makale ve bildirilerden faydalanılmıştır.

1.2. Yöntem

Çalışmada örnek büyüklüğünün tespitinde Ana Kütle Oranlarına Dayalı Basit Tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Erzurum'da yaşayan fertlerinin Palandöken Dağına gitme durumunu etkileyen faktörlerin tespitinde probit model uygulanmıştır. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde Microsoft Excel kullanılmış ve Probit modelin uygulanmasında LIMDEP (NLOGİT5) istatistik programından faydalanılmıştır.

1.2.1. Örnekleme Yöntemi

Örneklem sayısı Erzurum İl Nüfus Müdürlüğü kayıtları (Anonim, 2019), dikkate alınarak Ana Kitle Oranlarına Dayalı Basit Tesadüfi Örnekleme Yöntemiyle bulunmuştur. %95 güven aralığı ve %5 hata payı ile çalışılmıştır. Yöntemde, ana kitle (birey) sayısı bilindiği için kullanılan her bir terimin açıklamaları Formül 1'de verilmiştir (Uzundumlu vd., 2019).

$$n = \frac{N * p * (1 - p)}{(N - 1) * \sigma^2{}_p + p * (1 - p)} \quad (1)$$

Eşitlikte;

n : Örnek büyüklüğü,
N : Birey sayısı (422 167 kişi),
$\sigma^2{}_p$: Varyansı
r : Ortalamadan sapma (%5)
$Z_{\alpha/2}$: z cetvel değeri (1.96)
p : Yılda en az bir kez palandökene giden bireylerin oranı (%50).

$$Q_p{}^2 = \left(\frac{r}{Z\alpha/2}\right)^2 = \left(\frac{0.05}{1.96}\right)^2 = (0.0255)^2 = 0.000651 \quad (2)$$

$$n = \frac{422167 * 0.50 * 0.50}{(422166 * (0.0255)^2 + (0.50 * 0.50)} = 384$$

Anket aşamasında karşılaşılabilecek eksiklik ve aksaklıkların olabileceği düşünülerek anket sayısı %5 artırılıp toplam 403 bireyle görüşülmüştür. Ancak çalışmada 3 ankette bazı verilerin olmaması nedeniyle bu anketler çıkarılarak çalışma 400 birey ve ailesine ait veriler dikkate alınarak yürütülmüştür.

1.3. Probit Analiz Yöntemi

Bu çalışma Erzurum ilinde yaşayan fertlerin Palandöken dağına gitme durumunu etkileyen sosyo-ekonomik, demografik ve diğer etkenleri ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde istatistiki analizlerden faydalanılmıştır. Ekonometrik araştırmalarda açıklanan ya da bağımlı değişkeni var-yok gibi yanıtlardan oluşan ve 0-1 olarak nitelendirilen modeller iki uçlu sınırlı bağımlı değişkenli modeller olarak isimlendirilmektedir (Kalaycı, 2006; Uzundumlu, 2016). Bu biçimde açıklanan değişken niteleyici ise "Sınırlı Bağımlı Değişken Regresyon Modelleri" kullanılmaktadır. İki uçlu açıklanan değişken herhangi bir durumun olması veya olmaması halini ortaya koymaktadır.

Durumun gerçekleşmesi halinde açıklanan değişken "1", gerçekleşmemesi halinde ise "0" değerini almaktadır (Gujarati, 1995; Yavuz, 2001). Bu çeşit modellerin kestirimini yapmak için üç metottan faydalanılmakta olup bu metotlar; Probit Modeli, Logit Modeli ve Doğrusal Olasılık Modelidir. Probit, Logit'e seçenek olarak başvurulan bir model olmakla beraber her iki modelden de benzer sonuçlar alınmaktadır (Gujarati, 1995; Kalaycı, 2006).

Bağımlı değişkeni kukla değişkeni olan y_i sadece 0 ve 1 değeri alırken tahmini y_i (y_i^*) ise 0 ile 1 arasında sürekli değerleri almaktadır (Kalaycı, 2018; Miran, 2018). Bu durum Formül 3'teki gibi ifade edilebilir;

$$y_i = \begin{cases} 1, & y_i^* > 0 \text{ ise} \\ 0, & y_i^* \leq 0 \text{ ise} \end{cases} \qquad (3)$$

Bağımlı değişkenin değeri ve tahmininin aynı değeri vermemesi nedeni ile R^2 değeri probit ve logit modeli için açıklayıcı bir ölçüt değildir. Ancak Kennedy R^2 değeri dikkate alınabilmektedir. Bu durumda bağımlı değişkenin tahmini değerleri iki aşamaya ayrılmakta birinci aşamada 0,5 ten küçük tahmini değerlere 0 ve 0,5 ile üzerindeki tahmini değerlere 1, vererek gerçekleşen değerlerle beklenen değerlerin ölçüşme oranı modelin başarı oranını göstermektedir (Miran, 2018).

2.ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

2.1. Birey ve Aileye Ait Özellikler

Çizelge 1'de ankete katılan birey ve aileye ait sosyo-ekonomik, demografik ve diğer özellikleri verilmiştir.

Çizelge 1. Birey ve ailesine ait özellikler

Değişkenler ve Tanımlaması	X̄	Sd	Min	Max
Pdokdag: Palandöken dağına yılda en az 1 kez gidenler:1, gitmeyenler:0	0.75	0.43	0	1
Erzurum: Erzurumlu olan aile:1, diğerleri:0	0.78	0.42	0	1
Birey: Hanedeki birey sayısı (kişi)	4.56	1.48	1	11
Oyas: 26-40 yaş aralığında ankete katılan bireyler:1, diğerleri:0	0.38	0.49	0	1
Byas: 40 yaş üzerinde ankete katılan bireyler:1, diğerleri:0	0.29	0.45	0	1
Cisiyet: Anketi cevaplayan birey erkek ise:1, kadın ise:0	0.57	0.50	0	1
Evli: Anketi cevaplayan birey evli ise:1, diğerleri:0	0.52	0.50	0	1
Oagelir: Aile aylık geliri 3001-7000 TL 1, diğerleri: 0	0.52	0.50	0	1
Yagelir: Aile aylık geliri >7000 TL 1, diğerleri: 0	0.29	0.45	0	1
Degitim: Anketi cevaplayan bireyin eğitimi 0-14 yıl ise:1, diğerleri:0	0.29	0.45	0	1
Oegitim: Anketi cevaplayan bireyin eğitimi 15-16 yıl ise:1, diğerleri:0	0.68	0.47	0	1

Kayak: Palandöken dağına gitmede ilk tercih kayak yapma ise:1, diğerleri:0	0.25	0.43	0	1
Kırsal: Kırsal bölgelere gezileri seven: 1, sevmeyen: 0	0.09	0.29	0	1
Dugun: Palandöken dağına gitmede ilk tercih düğün ve eğlencelere katılma ise:1, diğerleri:0	0.34	0.48	0	1
Dagdusk: Palandöken dağındaki aktiviteler için 1000-1500 TL harcama yapanlar:1, diğerleri: 0	0.59	0.49	0	1

X̄: Ortalama, **Sd:** Standart sapma, **Min:** Minimum, **Max:** Maksimum

Erzurum'da ikamet eden bireylerin Palandöken dağına gitme durumunu etkileyen 14 faktör analize tabi tutulmuştur. Hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerin tanımlaması yapılarak her bir değişkenin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri hesaplanmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak Palandöken dağına yılda en az 1 kez gitme durumu dikkate alınmıştır. Anket yapılan bireylerin %75'i yılda en az bir kez herhangi bir aktivite için bu dağa gitmektedir. Dağa gitmede kayak yapma dışında bireylerin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri ile dağın sahip olmuş olduğu bir takım özellikler önemli olmaktadır.

Palandöken dağına gitme durumunu etkileyen faktörlerden biri, bireyin memleketinin Erzurum olup olmamasıdır. Anket yapılan bireylerin %78'inin memleketi Erzurum'dur. TÜİK (2020), Erzurum ilinde 2019 yılı itibariyle Erzurum'da ikamet edenlerin Nüfusa kayıtlı oldukları il bakımından Erzurumlu olanların oranı %88,9'dur. Erzurum'da ikamet eden farklı nüfusa kayıtlı iller açısından en fazla Erzurum'da yaşayan bireyler Kars, Ağrı, Trabzon, Artvin ve Erzincan nüfusuna kayıtlı bireylerdir.

Hanelerdeki birey sayısı 1-11 arasında olup, ortalama birey sayısı 4,56 kişidir. Anket yapılan bireylerin yaşı 17-71 yaş aralığında ve ortalama yaş 34,37 olarak belirlenmiştir. Yaş üç kategoriye ayrıldığında, 15-26 yaş aralığı küçük yaş, 26-40 yaş aralığı orta yaş ve 40 yaş üzerindeki bireyler büyük yaş grubunu oluşturmaktadır. Bireylerin %33'ü küçük yaş, %38'i orta yaş, %29'u ise büyük yaş grubunda yer almaktadır. Uzundumlu vd. (2019), Erzurum'da anket yaptıkları bireylerin hanelerindeki ortalama birey sayısını 4,35 kişi olarak tespit etmişlerdir. Ayrıca TÜİK (2020), Erzurum ilinde 17-71 yaş aralığındaki bireylerin %29'u küçük yaş, %36'sı orta yaş, %25'i ise büyük yaş grubunda yer aldığı belirtilmiştir.

Anket yapılan bireylerden %57'si erkek,%43'ü kadındır. Medeni durum açısından %52'si evli ve %48'lik oranı ise bekâr, boşanmış veya eşi vefat etmiş fertler oluşturmuştur. TÜİK (2020), bu yaş grubu aralığında kadın erkek oranı eşit olduğunu, Özhancı ve Yılmaz (2017), bireylerin %51,7'sinin ve Uzundumlu vd. (2019) ise %53'ünün evli olduğunu tespit etmişlerdir.

Hanelerdeki çalışan bireyler dikkate alındığında gelir yönünden aileler üç gruba ayrılmıştır. Anket yapılan bireylerin, %19'u 3000 TL ve altında bir gelire sahip olan düşük gelir grubunda, %52'si 3001-7000 TL arasında olan orta gelir grubunda ve %29'u 7000 TL ve üzerinde hane gelirine sahip yüksek gelir grubunda yer almaktadır. Uzundumlu vd. (2019) ailelerin aylık gelirinin 1.000 ile 20.000 TL arasında değişmekte olduğunu ve ortalama aile gelirinin 4.300 TL olduğunu belirlemişlerdir. Özhancı ve Yılmaz (2017), ise, bireylerin gelir grubunu %17,2'sinin 1500 TL ve altında bir gelire sahip düşük gelir grubunda, %62,5'inin

1501-5000 TL arasında olan orta gelir grubunda ve %20,3'ünün 5001 TL ve üzerinde hane gelirine sahip yüksek gelir grubunda olduğunu belirlemişlerdir.

Bireylerin eğitimleri 3 kategoriye ayrıldığında; düşük eğitim grubunu, 0-14 yıllık eğitim oluşturmakta ve bireylerin %29'u bu grupta yer almaktadır. Bireylerin %68'i 15-16 yıllık eğitim grubu olan orta eğitim, %3'ü ise 17 yıl ve üzeri eğitim grubu olan yüksek eğitim grubunda yer almaktadır. Uzundumlu vd. (2018), Erzurum ilinde yaptıkları çalışmada yıl olarak bireylerin ortalama eğitim seviyesini 11,82 yıl ve Uzundumlu vd. (2019), ise 12,28 yıl olarak belirlemişlerdir. Görüldüğü üzere ortalamalar dikkate alındığında örneğe alınan bireylerin eğitim seviyesi 13 yılın biraz üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Böylece bu çalışmadaki anket yapılan bireylerin eğitimi biraz daha yüksek olduğu söylenebilir.

Bireylerin %25'i kayak yapmak veya yapanları seyretmek için Palandöken dağına gitmektedir. Yılmaz vd. (2019), anket yapılan bireylerin %16,7'sinin dağda kayak yapma veya kayak yapanları seyretmeyi tercih ettiğini belirlemişlerdir.

Erzurum ilinde kırsal bölgelere gezi yapmayı seven bireylerin oranı %9'dur. Özhancı ve Yılmaz (2017), bireylerin %17,7'sinin kesinlikle kentte yaşamanın kırsala göre zor olduğunu ve bu nedenle kırsal alanlarda yaşamak istediğini belirlemişlerdir. Ayrıca Yılmaz vd. (2019), yazın bireylerin %16,7'sinin kırsal alanlarda piknik vb. aktiviteye katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Palandöken Dağı'nda bulunan düğün salonları nedeniyle kişiler eğlence ve düğün için yılın belirli zamanlarında Palandöken dağına gidebilmektedir. Palandöken dağına yalnızca düğün nedeniyle gidenlerin oranı %34'tür. Ercan (2019), Palandöken dağı ile ilgili olarak yaz ve kışın piknik ve seyir alanı olarak kullanılmasının yanı sıra eğlence, düğün ve kongre içinde yerel halka bazı fırsatlar sunduğunu ifade etmiştir.

Dağ için yapılan yıllık harcamalar gruplara ayrıldığında, düşük harcama grubunu 1000-1500 TL harcama yapan bireyler oluştururken, bu grupta yer alan bireyler anket yapılan bireylerin %59'unu oluşturmaktadır. 1501-4000 TL harcama yapan fertleri orta harcama grubunda yer alırken, bu grup anket yapılan bireylerin %12,5'inden oluşmaktadır. Yüksek harcama yapan grubu 4000 TL üzerinde harcama yapan bireyler oluştururken, bu bireyler çalışmada veri elde edilen bireylerin %5,5'ini oluşturmaktadır. Palandöken dağı aktiviteleri için harcama yapmayan bireylerin oranı ise %23'tür. Daştan vd (2016), çalışmalarında %70 yerli ve %30 yabancı turistle elde ettikleri görüşmede bireylerin Palandökende ortalama 4,5 gün konaklandığı ve bireylerin ortalama günlük harcamalarının 81,60 TL ve toplam harcamalarının ise 367,20 TL (126,62$) olduğunu tespit etmişlerdir. Ortalamalar dikkate alınınca yerli halkın 2019 yılı itibari ile dağ için kişi başına yıllık harcaması 1350 TL (226,89$) olmaktadır.

2.2. Palandökene Gitmede Etkili Faktörlerin Probit Analizi ve Marjinal Etkileri

Palandökene gitmede etkili olan faktörlerin belirlenmesi için yapılan probit analizi ve marjinal etkileri Çizelge 2'de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Probit analizi ve marjinal etkileri

Değişkenler ve	**Probit analizi**		**Marjinal etkileri**	
Tanımlaması	**Katsayı**	**Se**	**Katsayı**	**Se**
Sabit terim	-1.81**	0.72	-	-
Erzurum	0.97***	0.22	0.16***	0.04
Birey	-0.12*	0.07	-0.02*	0.01
Oyas	-0.24	0.30	-0.04	0.04
Byas	-0.72*	0.41	-0.11*	0.06
Cisiyet	0.34	0.23	0.05	0.03
Evli	0.20	0.32	0.03	0.05
Oagelir	0.65**	0.26	0.09***	0.04
Yagelir	1.65***	0.34	0.22***	0.04
Degitim	0.65	0.56	0.09	0.08
Oegitim	0.66	0.53	0.10	0.08
Kayak	0.25	0.23	0.04	0.03
Kırsal	0.71**	0.36	0.10**	0.05
Dugun	-0.48**	0.22	-0.07**	0.03
Dagdusk	2.59***	0.26	0.53***	0.04

***** %10 önem seviyesi, ****** %5 önem seviyesi, ******* %1 önem seviyesi

Analizde kullanılan 14 bağımsız değişkenden 8'i istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu nedenle sadece bu 8 değişken için yorumlama yapılmıştır. Palandöken dağına gitmeyi pozitif yönde etkileyen beş değişken; bireyin Erzurumlu olması, kırsal turizmi sevmesi, Palandöken dağına ziyarette düşük harcama yapması ve aile gelirinin düşük aile gelirine göre orta ve yüksek gelir grubunda olmasıdır. Palandöken dağına ziyareti olumsuz yönde etkileyen değişkenler ise; hanedeki birey sayısının artması, anket yapılan bireyin yaşının küçük yaş grubuna göre büyük yaş grubunda olması ve dağ ziyaretinde asıl amacın düğün ve benzeri aktiviteler olmasıdır.

Marjinal etkilere göre bu değişkenler incelendiğinde, bireyin Erzurumlu olması Palandöken dağına ziyareti %16 artırmaktadır. Bu durum %1 önem seviyesinde bile anlamlıdır. Bireyin Erzurumlu olması dağ hakkında daha tecrübeli olmasını ayrıca dost ve arkadaş çevresinin Erzurum ilinde daha fazla olması, dağla ilgili yapılacak iyileştirmeler ve bilgilendirmeler nedeniyle dağın aktivitelerine katılmaları sağlanabilmektedir. Bu sonucun benzer bir etkisini Kayseri Erciyes Dağı ile ilgili Özçoban (2019) tarafından yapılan çalışma göstermektedir. Erciyes'in Kayseri halkının kış sporları merkezi olarak görmesi ve aktivitelere katılması yıllar almıştır. Hatta halkın gözünde piknik yeri, mesire alanı ve kamp yeri gibi sıfatlarla tanınan dağın Turizm Merkezi olarak kabul edilmesi için kampanyalar yapılarak halkın dağa gelmesine çalışılmıştır.

Ailelerdeki birey sayısının bir kişi artması, Palandöken dağına ziyareti %2 azaltmaktadır. İstatistiki açıdan bu durum %10'da anlamlıdır. Hanedeki birey sayısının 1 kişi artması aile harcamalarının önemli ölçüde artması olarak dikkate alınması gerekir. Bu durumda daha fazla harcama olması nedeniyle birey sayısının azalması dağa gitme ihtimalini bireysel olarak artırmaktadır. Daşkıran ve Özkoç (2019) ve Uzundumlu ve Kurtoğlu (2019), hanelerdeki birey sayısının artmasının maliyetleri artırması nedeniyle ailelerin tatil ve geziye çıkma ihtimallerini düşürmektedir.

Küçük yaş grubuna göre büyük yaş grubundaki bireylerin Palandöken dağını ziyaret etme ihtimali %11 daha düşüktür. Bu durum istatistiki açıdan $p<0.01$ için anlamlıdır. Doğa aktivitelerine katılma genellikle enerji isteyen bir durum olduğu için bu aktivitelere gençlerin daha fazla katıldığı birçok çalışmada gösterilmiştir. Ayaz ve Apak (2017), kayakla ilgili yapmış oldukları çalışmada, bireylerin %59,2'sinin 32 yaş altında bireylerden oluştuğunu ve 47 yaş üzerinde olan birey oranının ise %11,3 olduğunu belirlemiştir.

Düşük aile geliri olan bireylere göre, orta aile geliri olan ailelerin Palandöken dağını ziyaret etme ihtimali %9 ($p<0.05$) ve yüksek aile geliri olan ailelerde ise %22 ($p<0.01$) daha fazla olmaktadır. Aktaş vd. (2020) belirtildiği üzere gelir tüketim (engel) eğrisi tüketicilerin zevkleri, mal ve hizmet fiyatları vb. değişkenler sabitken, belirli bir mal ya da hizmet için tüketicilerin yaptıkları harcamalar ile tüketicinin gelirleri arasındaki değişim negatif ise düşük mal ve pozitif ise normal mal olduğu tespit edilir. Normal mallarda esneklik 0-1 ve arasında değerler alırsa ihtiyaç ve 1'den büyük olursa lüks mal olduğu hakkında bilgi vermektedir. Kaya ve Canlı (2013) turizm talebine yönelik yapılan birçok çalışmada gelir esnekliğinin genelde pozitif ve birden büyük olduğu bu nedenle turizmin tüketici cephesinde bir lüks mal olduğu bildirilmiştir.

Kırsal turizmi seven bireylerin Palandöken dağına gitme ihtimali kırsal turizmi sevmeyenlere oranla %10 daha fazladır. İstatistiki açıdan bu durum %5'te anlamlıdır. İbret ve Cansız (2016)'nın da bahsettikleri gibi kırsal turizmde kullanılan kaynaklar içerisinde yer alan dağlar aynen ormanlar, kanyonlar, çöller, göller, volkanik araziler ve mağaralar gibi birçok insanın güzel yerleri görmek, temiz hava almak ve boş zamanlarını değerlendirmek için gittikleri yerler arasındadır.

Palandöken dağına gitmede temel amacı düğünlere katılmak olan bireylerin ziyareti diğer bireylere oranla %7 ($p<0.05$) düşük olmaktadır. Buradaki temel amaç dağ ve kırsal tabiat özelliklerini görmek yerine alışkın oldukları düğün ve benzeri aktivitelerle dağın hiçbir tabii özelliğini görmeden yapılan eğlence aktiviteleridir. Turan vd. (2016)'da bu durumu açıklayarak kırsal turizm faaliyetleri için bir bölgeye gelen turistler için düğünler çok ilgi çekici olabilmekte ancak yerel halk için böyle bir durum söz konusu olmamaktadır.

Son olarak Palandöken dağı ziyaretinde daha düşük harcama yapmak isteyen bireyler diğer bireylere nazaran %53 daha fazla dağ ziyaretinde bulunmaktadırlar. Şengül vd. (2018) Türkiye'de eğlence-kültür harcaması yapan hanelerin oranı %43,9 ve TÜİK (2020), 2019 yılı için hanehalkı harcamalarının %3,1 ini oluşturmakta ve hanehalkı sayısı arttıkça bu oran azalmaktadır. Şengül vd. (2018), Türkiye'de hanehalkının eğlence-kültür harcamasının lüks mal grubunda olduğu söylenebilir. Bu durumda gelirdeki artış hanedeki bireylerin eğlence kültür

harcaması yapma olasılığını artırmakta veya daha düşük eğlence kültür harcaması yaptığı aktivitelere katılım oranlarını artırmaktadır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Erzurum ilinde bulunan Palandöken dağı, kışın kayak yapma ve diğer birçok rahatlatıcı aktivite bulundurmasının yanı sıra değişen iklim şartları nedeniyle yaz aylarında da bunaltan sıcaklarda piknik ve benzeri aktivitelere imkân tanımaktadır. Böyle bir kırsal turizm imkânlarının olmasına karşın Erzurum'da yıl boyunca Palandöken dağına bir kez bile gitmeyen bireylerin oranı %25'tir. Palandöken dağında bulunan otellerde spor ve sağlık merkezi salonları, havuz, hamam ve kayak gibi isteğe bağlı aktivitelerin yanı sıra düğün, kongre ve mezuniyet töreni gibi bazı zorunlu aktiviteler nedeniyle yılda birkaç kez gidenlerin oranı da bayağı yüksektir. Böylece Erzurum halkının neredeyse yarısı hiçbir şekilde dağ aktivitelerine katılmamaktadır. Bu nedenden dolayı çalışmanın amacı Erzurum ilinde ikamet edenlerin Palandöken dağını ziyaret etmeleri üzerine etkili olan faktörlerin belirlenmesidir. Sonuç olarak Palandöken dağına gitme üzerine analize tabi tutulan 14 değişkenden 8'inin istatistiki açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Anket yapılan bireyin Erzurumlu olması, kırsal turizmi sevmesi, Palandöken dağına ziyarette düşük harcama yapması ve aile gelirinin düşük aile gelirine göre orta ve yüksek gelir grubunda olması Palandöken dağına ziyareti olumlu yönde etkilerken, hanedeki birey sayısının artması, anket yapılan bireyin yaşının küçük yaş grubuna göre büyük yaş grubunda olması ve dağ ziyaretinde asıl amacın düğün ve benzeri aktiviteler olması ise olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sonuçlar dikkate alındığında Palandöken dağına gitme üzerine etkili olan en önemli faktör; aile geliri ve yapılan harcamanın düşüklüğüdür. Bu sebepten Erzurum ilinde Palandöken dağı vb. kırsal turizm etkinliklerine katılanların sayılarını artırabilmek için aile gelirinin artırılması gerekmektedir. Erzurum ilinde kişi başına geliri arttırmada önemli etken genç girişimcilerin katma değeri yüksek kırsal turizm faaliyetlerini ortaya çıkaracak desteklerin sağlanmasıdır. Palandöken dağı kayak aktiviteleri ile ön plana çıkması gerekirken toplumun belirli bir kesimi açısından dikkate alınmakta bu nedenle Palandöken dağına gitme açısından pozitif bir işarete sahip olmasına rağmen istatistiki açıdan önemli değildir. Bu nedenle kayak sporunu özellikle orta yaş ve üzeri bireylere tanıtmak için hem Atatürk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi hem de Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından bazı aktiviteler gerçekleştirilmelidir. Ayrıca Palandöken dağına kolayca ve daha düşük maliyetle ulaşımı gerçekleştirebilecek şehir ve dağ arasında bir teleferik sisteminin yapılması ile dağın cazibesi artırılabilir.

KAYNAKLAR

Ağger, Volkan, (2011), Universiade 2011 Kış Oyunlarının Erzurum Kış Turizmi Potansiyeline Etkileri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Aktaş, Erkan; Aygün, İnci; Başargan, Buğçe, (2020), "Ekmek Tüketim Davranışını Etkileyen Faktörler: Mersin İli Örneği", Teorik ve Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1), s.15-32.

Anonim, (2019), Erzurum İl Nüfusu. 2018 Yılı Merkez İlçe (Yakutiye, Aziziye ve Palandöken) Nüfusları. https://www.nufusu.com/il/erzurum-nufusu , Erişim Tarihi: 09.09.2019.

Ayaz, Nurettin; Apak, Ömer Ceyhun, (2017), "Kış Turizmine Katılan Yerli Ziyaretçilerin Seyahat Davranışları: Erciyes Kayak Merkezi Örneği", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (49), s. 27-43.

Bulgan, Esra; Yılmaz, Sevgi, (2017), "Farklı Kent Dokularının Yaz Aylarında Biyoklimatik Konfora Etkisi: Erzurum Örneği", Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 7(4), s. 235-242.

Daşkıran, Filiz; Özkoç, Hatice Hicret, (2019), "Türkiye'deki Hanehalkının Tatil Harcama Yapısının İncelenmesi: Tobit Model", Electronic Journal Of Social Sciences, 18(71), s. 1051-1065.

Daştan, Hüseyin; Dudu, Nagehan; Çalmaşur, Gürkan, (2016), "Kış Turizmi Talebi: Erzurum İli Üzerine Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 30 (2), s. 403-421.

Ercan, Tuğçe, Fulya, (2019), Kış Turizmi Destinasyonlarının Rekabet Gücünün Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma; Erzurum, Erzincan ve Kars İlleri Örneği Adlı Çalışma, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.

Gujarati, Damador, N, (1995), Basic Econometrics. Third Edition, Mc Graw-Hill, USA.

İbret, Bilgin, Ünal; Cansız, Emin, (2016), ''Kanyon Turizmi ve Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi Gereken Bir Yöre: Küre Ersizlerdere -Karacehennem Kanyonu", Marmara Coğrafya Dergisi, 34(2016), s. 107-117.

İncekara, Ahmet, (1998), Doğu Anadolu'da Kış Turizmi ve Gelişme Olanakları, İTO Yayın.

Kalaycı, Şeref, (2006), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Kaya, Ayten, Ayşen; Canlı, Berna, (2013), ''Türkiye'ye Yönelik Uluslararası Turizm Talebinin Belirleyenleri: Panel Veri Yaklaşımı", Anadolu University Journal of Social Sciences, 13(2), s. 43-54.

Kazan, Halim; Hobikoğlu, Elif, Haykır; Karademir, Huzeyfe; Dalyanci, Levent; Turguter, Yavuz, (2015), "Economic Development of Ski Industry in Experimental Innovation: Example of Palandoken Turkey and Alps Switzerland", Procedia-Social and Behavioral Sciences, (195), s. 487-492.

Korgavuş, Bengi (2017), "Erzurum Palandöken'in Kış Turizmi Açısından Değerlendirilmesi", Ata Planlama ve Tasarım Dergisi, 1(1), s. 13-23.

KTB, (2019), Kış Turizmi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, https://erzurum.ktb.gov.tr/TR-56072/kis-turizmi.html Erişim Tarihi: 25.11.2019.

KUDAKA, (2018), Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Erzurum Kış Turizmi Değerlendirme Raporu.

Miran, Bülent, (2018), Ekonometri. LAP LAMBERT Academic Publishing, Letonya.

Mursalov, Mirza, (2009), Bir Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Olarak Kış Turizmi ve Kış Turizmi Açısından Azerbaycan'ın Guba-Haçmaz Turizm Bölgesinin Arz Potansiyeli, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Özçoban, Ertan, (2019), "Türkiye'de Kış Turizmi ve Erciyes Kayak Merkezi Üzerine Bir Değerlendirme", Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 7(3), s. 1606-1625.

Özhancı, Esra ; Yılmaz, Hasan, (2017), "Kırsal Peyzaj Planlamasında Kentli Halkın Rolü ve Kimliğe İlişkin Farkındalık Düzeyi", Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 18(1), s. 62-69.

Şengül, Seda; Şengül, Haydar; Lopcu, Kenan, (2018), "Türkiye'de Hanehalkının Eğlence-Kültür Harcamalarına Katılım Kararları", Business and Economics Research Journal, 9(1), s. 15-24.

Topçuoğlu, Abdullah, (2010), Muğla' da Turizm Sektöründeki İstihdamın Yapısal Analizi, Sorunları ve Çözüm Önerileri: Marmaris Örneği, , Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

Turan, Fettah; Dinçer, Mithat, Zeki; Dinçer, Füsun, İstanbullu, (2017), "Türkiye'de Kırsal Turizm Alanlarında Animasyon Hizmetlerinin Değerlendirilmesi", International Journal of Social and Economic Sciences, 7(1), s. 18-25.

TÜİK, (2020), Erzurum İl Nüfusunun Hangi İl Nüfusuna Kayıtlı Bireylerden Oluştuğu, Türkiye İstatistik Kurumu, https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr, Erişim Tarihi: 25.08.2020.

Tür, Erge, (2018), "Türkiye ve İsviçre'nin Kış Turizmi Faaliyetleri Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Çalışma", Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(1), s. 10-31.

Uzundumlu, Ahmet, Semih; Kurtoğlu, Seval, (2019), "Erzurum'da Yaşayan Bireylerin Tatile Gitme ve Kırsal Turizme Bakışı Üzerine Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi", I. Uluslararası Kış Turizmi Sempozyumu, 19-21 Aralık 2019, (Ed. Ahmet Çavuş). Atatürk Üniversitesi, s.160-169, Erzurum.

Uzundumlu, Ahmet, Semih; Ertek, Nur; Kurtoğlu, Seval, (2019), "Erzurum İlinde Tüketilen En Uygun Elma Çeşidinin Belirlenmesi", Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), s. 245-264.

Uzundumlu, Ahmet, Semih; Sezgin, Ayşe; Tekin, Mehmet, Hasan, (2016). "Balıketi Tüketim Eğilimini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Hakkâri İli Örneği", Alınteri Zirai Bilimler Dergisi, 31(B), s. 9-17.

Uzundumlu, Ahmet, Semih; Yıldırım, Betül, Zehra; Kurtoğlu, Seval, (2018), "Erzurum İli'nde Ekmek Tüketimini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi" . ASOS Journal, 6(77), s. 17-31.

Ülker, İsmet, (2006), Dağlarımız, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Yavuz, Fahri, (2001), Ekonometri Teori ve Uygulama, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Yayınları, Yayın No: 185, Erzurum.

Yılmaz, Hasan; Aksu, Ayşegül; Angın, Sena, Nur (2019), "Erzurum Kent Halkının Kış Aylarında Rekreasyonel Taleplerinin Belirlenmesi", Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 50(2), s. 187-200.

Yılmaz, Kadri, Gökhan, (2013), Birincil ve İkincil Verilerin Kullanımı Yoluyla Antalya İli Turizm Talep Tahmini, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Zengin, Burhanettin, (2006). Turizm Coğrafyası Türkiye Genel ve Bölgeler Turizm Coğrafyası, Değişim Aktüel Kitabevi, Sakarya.

Zeydan, Özgür; Sevim, Burhan, (2008), "İklim Değişikliğinin Kış Turizmine Etkileri", TMMOB İklim Değişimi Sempozyumu, 13-14 Mart 2008, Meteoroloji Mühendisler Odası, s. 156-171, Ankara.